

verkar, samt inflytandet av de statsingripanden i näringslivet, vilka i sin klaraste form förefinnas i fascistiska och kommunistiska samhällen. Av enstaka uppslag kan nämnas Karl Oldenburgs frågor: Hur inverkar produktionsapparaten »infiltration» med mer och mer fast kapital och den på senare tid framträdande befolkningsstationen? Ett originellt uppslag levereras också av Keynes, som vill ersätta vad man kallar Real-Exchange Economics med en Monetary Economics, där penningen icke betraktas som neutral utan »plays a part of its own and affects motives and decisions and is, in short, one of the operative factors in the situation» och en lika originell synpunkt framlägges av Sombart, som ifrågasätter, huruvida icke konjunkturforskningen börjar bli överflödigt i detta planhushållningens tidevarv. Vi kunna kanhända få uppleva den förbluffande händelsen, att konjunkturforskningen når sin höjdpunkt i en tid, då det överhuvud taget icke finns någon konjunktur, förklarar han.

Någon uttömmande redogörelse för innehållet i de två festskrifterna ha vi icke åsyftat men det sagda kan kanske ge ett begrepp om den mångfald av problem och det rika arbetsfält, som finnes inom den ekonomiska vetenskapen och i all synnerhet inom en av dess yngsta grenar, konjunkturforskningen. Någon brist på uppslag existerar icke inom nationalekonomien — den är tvärtom ännu en vetenskap i början av sin utveckling, men ingen behöver betvivla att den så småningom skall nå lika långt som vilken annan kunskapsgren som helst. Därom vittnar icke minst den intensitet med vilken arbetet inom den bedrives världen över.

T. H—d.

KNUD BERLIN: *Den danske Statsforfatningsret I, tredje gennemsete Udgave 1930, II: 1 och 2, 1933—1934.*

I Danmark ha i motsats till i Sverige gång efter annan allmänna översikter av gällande statsrätt utgivits. Första upplagan av Matzens stora arbete, *Den danske Statsforfatningsret*, utkom redan på 1880-talet; den fjärde och sista upplagan av verket förelåg färdig 1910. På många punkter blev Matzens framställning snabbt föråldrad, särskilt genom den stora författningsrevisionen 1915, som föranledde en ny grundlagskodifikation. Vid denna tid påbörjade professor Knud Berlin, Matzens efterträdare som den danska statsrättsforskningens främste målsman och representant vid universitetet i Köpenhamn, den framställning, som nu sedan nära två år föreligger färdig. En första del av densamma utkom 1916 och utgavs 1930 i en tredje reviderad upplaga. Ett avsnitt av den andra delen publicerades separat; i sin helhet blev denna del, som omfattar två band, utgiven 1933 och 1934. I det andra bandet av denna del äro en mängd tillägg till de tidigare utkomna banden införda, varigenom verket i sin helhet bringas up to date.

Det är ett utomordentligt omfattande och betydelsefullt arbete, som professor Berlin sålunda, kort tid innan han vid uppnådd pensionsålder lämnade sin professur, fört till ända. De tre banden av »Den danske Statsforfatningsret» omfatta omkring ettusen sidor, fyllda av i klar och koncentrerad form framförda redogörelser och analyser. Det skulle vara förmätet — allra helst av en recensent, som endast på enstaka punkter närmare studerat de behandlade frågorna — att dröja vid professor Berlins eminenta sakkunskap inom den danska statsrätten. Det må däremot särskilt framhållas, att professor Berlin i hög grad höjt värdet av sin analys av danska rättsregler och förhållanden genom kunniga och träffande jämförelser med utländsk rätt och praxis; här ger han på åtskilliga punkter ojämförligt mer än sina föregångare.

Sedan förf. i en kort inledning diskuterat statsrättens innehåll och gränser samt redogjort för arbetets planläggning ingår han i en första avdelning på det danska statsskickets historiska utveckling. Denna första avdelning omfattar endast ett femtiotal sidor; hela arbetet i övrigt bildar en andra avdelning, »den nu gällande statsförfattningsrätten». Genom att på denna och en del andra punkter tillämpa en strängt logisk uppdelningsmetod har förf., synes det, gjort arbetet onödigt svåröverskådligt; inom den andra avdelningen laborerar han med avsnitt, underavsnitt, kapitel och paragrafer.

Andra avdelningen börjar med en inledning rörande den danska statens statsrättsliga karaktär (varvid bland annat förhållandet till Island samt Färöarnas och Grönlands ställning beröras) och den danska statsrättens källor; här diskuteras särskilt frågan under vilka betingelser sedvänjan kan anses som en del av gällande statsrätt. Därefter följa på traditionellt sätt avsnitt om statsterritoriet och om folket, d. v. s. huvudsakligen medborgarrätten. De tredje och fjärde avsnitten behandla statsmaktens organ, konungamakten och riksdagen; det är här de organisatoriska frågorna, icke vederbörande organs kompetens, som undersökas. Strängt taget borde, såsom förf. betonar, ett motsvarande avsnitt om domstolarna — som jämte konungen och riksdagen nämnas i grundlagens § 2 — här ha tillfogats, men av praktiska skäl är denna framställning förd till ett senare avsnitt om den dömande makten. Med de nu nämnda avsnitten är första delen av Berlins verk avslutad.

I sin framställning av exekutivens och riksdagens organisation är Berlin helt naturligt främst intresserad av tolkningen av gällande rättsregler, men han försummar icke att på viktiga punkter belysa den praxis som föreligger, även då denna icke under några förhållanden kan anses ha fått karaktär av rätt enligt den av Berlin använda terminologien. Sålunda beröres det parlamentariska systemets uppkomst och utveckling i Danmark, och en del uppgifter meddelas om olika fall av regeringskriser och regeringsbildning. Här skulle, synes det dock, en mera samlad, om också kortfattad redogörelse för dansk parlamentarisk praxis med fördel ha kunnat givas utan att därmed på något sätt ramen för undersökningen sprängts. Be-

träffande adress-, interpellations- och dagordningsinstitutens betydelse för utkrävande av parlamentariskt ansvar har exempelvis förf. på olika ställen lämnat upplysningar, men någon enhetlig bild av dessa instituts användning och verkningssätt får man ej. Då förf. dock icke inskränker sig till en rent statsrättslig belysning av frågorna, kunde han gott ha givit ännu något mera av den politiska verkligheten. Någon gång kunna de knappa uttalandena leda till missförstånd hos en icke initierad läsare. Så säges å sid. 464, att »adresser, som uttala förtroende för eller misstroende mot ministerrarna ha . . . fallit ur bruk, då antagandet av en motiverad dagordning är tillräcklig för detta ändamål». Det må erinras, att dagordningsinstitutet flitigast användes under samma tid, då adressinstitutet ännu begagnades, nämligen före parlamentarismens genombrott 1901, att generella förtroendevota icke givits, och att ett generell misstroendevotum endast en gång efter 1901 (ministären Holstein 1909) beslutats av riketinget.

Särskilt en svensk läsare torde vara benägen att efterlysa en mera ingående redogörelse för riksdagens arbetssätt, enkannerligen för utskottsväsendet. Utskottsorganisationen behandlas, om man bortser från några spridda uppgifter i olika sammanhang, på föga mer än en halv sida (sid. 455); man jämföre härmed Malmgrens ingående framställning av utskottens organisation och arbetssätt i »Sveriges författning». Att Berlin är mindre utförlig än Malmgren är helt naturligt; det behöver blott betonas, att den svenska utskottsorganisationen i huvudsak regleras i riksdagsordningen under det att den danska avhandlas i tingens arbetsordningar — och där endast i största korthet. Berlin har dock icke ens fullständigt redogjort för arbetsordningarnas bestämmelser på denna punkt — trots att dessa i praktiken äro ungefär lika fasta som motsvarande svenska i riksdagsordningen införda regler; så t. ex. refereras ej bestämmelserna om presidium, referenter och kvorum. Än mindre har han berört den vid sidan av alla bestämmelser uppkomna praxis i fråga om tillsättande av utskott och dessas arbete. Kommunikationen mellan regeringen och utskotten omnämnes ej. Man får icke av Berlins arbete någon klar uppfattning om denna viktiga del av riksdagsskicket.

Verkets andra del börjar med en kort inledning, vari förf. diskuterar »de olika statsfunktionerna och formerna för deras utövande»; han motiverar här den i den följande framställningen tillämpade dispositionen. De femte, sjätte och sjunde avsnitten behandla den lagstiftande, den verkställande och den dömande makten; inom dessa avsnitt, där förf. har anledning att taga ställning till en rad omstridda problem, falla flera av verkets mest intressanta partier. Särskilt fäster man sig vid undersökningarna av domstolarnas rätt till prövning av lagars grundlagsenlighet (sid. 59—73), av konungens provisoriska lagstiftningsmakt enligt grundlagens § 25 (sid. 73—93) — i vilken fråga Berlins tolkningar på viktiga punkter avvika från Matzens — av finanslagsbegreppet (särskilt sid. 114—131) samt av

förhållandet mellan lagstiftningsmakt och förordningsrätt och begreppet konstitutionell fullmaktslagstiftning (särskilt sid. 204—213). Vi skola här endast på ett par punkter stanna vid författarens framställning.

I ett kapitel om sättet för grundlagsändring betonar Berlin, att den danska författningen sedan 1915 är utomordentligt svår att ändra; enligt § 94 kräves för ändring, att vid allmän folkomröstning minst fyrtiofem procent av alla röstberättigade avgivit sina röster för det av riksdagen framlagda grundlagsändringsförslaget. Bestämmelsen kan i själva verket, i belysning av erfarenheterna i andra stater i fråga om röstningsfrekvensen vid obligatoriska referenda, betecknas som absurd, och dess införande kan icke förklaras på annat sätt än att grundlagsstiftarna varit okunniga om förhållandena i främmande länder på detta område. Betecknande är att de grundlagsändringar, som föranleddes av Sönderjyllands återförvärvande, med knapp nöd gingo igenom, i det att 47,5 procent av väljarna röstade för desamma. Med all rätt konstaterar Berlin, att genom införandet av den nya proceduren »frestelsen blivit ännu större än förut att genom tolkning eller genom anlitande av den vanliga lagstiftningsvägen gå vid sidan av grundlagen».

Till detta kapitel sluter sig undersökningen av domstolarnas rätt att materiellt pröva lagars grundlagsenlighet. Berlin hävdar med bestämdhet denna rätt, som ju också under senare tid fastslagits i flera domstolsutslag, ehuru ännu icke någon lag förklarats ogiltigt såsom stridande mot grundlagen. Berlins framställning på denna punkt utgöres till stor del av kritik av de argument, som anförts mot antagandet av en judiciell prövningsrätt. Den positiva argumentationen är föga ingående och beaktar knappast tillräckligt de svårigheter, som här föreligga. Förf. stödjer sig icke på någon utformad rättsteori utan använder huvudsakligen rena lämplighetsargument; hans motivering kulminerar i uttalandet, att, sedan 1915 folkomröstningen tillkommit som en nödvändig faktor i grundlagsändringsproceduren, det är klart, att de grundlagsstiftande organen äro andra än de lagstiftande och att därmed domstolarnas prövningsrätt måste anses obestridlig. I brist på varje uttrycklig föreskrift i ämnet framstår likväl denna uppfattning icke, såsom förf. synes förutsätta, som självklart riktig; det är här snarare fråga om ett naket påstående än om ett försök till bevisning. Det ligger intet orimligt i lagprövningsrätt för domstolarna, men icke heller i en praxis, enligt vilken de lagstiftande myndigheterna själva ha att bestämma lagarnas innehåll. De rättsteoretiska föreställningar, som sannolikt ligga bakom förf:s påstående, har han icke angivit, och någon kritik av desamma kan därför ej givas; beträffande dylika föreställningars hållbarhet eller rättare ohållbarhet överhuvud kan hänvisas till Olivecronas undersökning i Statsvetenskaplig Tidskrift 1927, ett arbete, som förf. icke synes ha uppmärksammat. Här liksom på andra punkter konstaterar man också, att förf. icke alltid tar hänsyn till nyare inlägg i den statsteoretiska diskussionen; Kelsen

är, såvitt jag kan finna, icke nämnd, än mindre dennes efterföljare och kritiker.

I sin framställning av förhållandet mellan lagstiftningsmakt och förordningsrätt ingår förf. på spörsmålet om möjligheten att genom särskilda i lag givna bemyndiganden utvidga regeringens förordningskompetens utöver det vanliga måttet. Han uppvisar i anslutning till en tidigare undersökning, att vissa under världskriget beslutade lagar — särskilt lagen om reglering av priser den 7 augusti 1914 — inneburo grundlagsstridiga delegationer. På den omdiskuterade frågan om gränsen mellan »tillåtna speciella och otillåtna generella fullmaktslagar» har han icke närmare ingått.

Det åttonde och sista avsnittet av Berlins arbete behandlar »statsmaktens grundlagsbestämda gränser». Förf:s liberala, individualistiska uppfattning gör sig här särskilt gällande. De ingående analyserna av den danska grundlagens »rättighetsbestämmelser» äro emellertid av stort värde och intresse.

Det må tillåtas mig att avslutningsvis än en gång understryka betydelsen av professor Berlins arbete. Med all sannolikhet kommer det att under många år förbli en oundgänglig vägledning vid studiet av det danska statsskicket.

Herbert Tingsten.